

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОЛОМОЄЦЬ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [342.95:342.7–053](477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків –2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
Гусаров Сергій Миколайович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
адміністративного права та процесу
факультету № 1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки та техніки України
Гаращук Володимир Миколайович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувач
кафедри адміністративного права;
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Сербин Руслан Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
проректор;
доктор юридичних наук, доцент
Угровецький Олег Петрович,
Харківський НДІ судових експертиз
ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса,
перший заступник директора.

Захист відбудеться 26 вересня 2019 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 26 серпня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В.Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дитина є номінальною соціальною складовою суспільства і держави. Вона відображає світ, у якому живе, та ті суспільні відносини, у яких зростає. Тому від того, наскільки якісно уповноважені державні інституції забезпечуватимуть розвиток дитини як особистості, залежатиме подальша доля всього громадянського суспільства держави та її економічних, політичних, соціально-культурних інститутів.

Світова спільнота впродовж останніх десятиліть не дарма приділяє значну увагу питанням правого забезпечення та захисту прав дитини, дитинства та материнства, адже розуміє, що кожне наступне покоління впливає на врегулювання питань світової безпеки та миру, взаєморозуміння та поваги, стабільності та розвитку всіх сфер суспільних відносин. Дитина, яка отримала необхідну підтримку від держави в процесі свого зростання та становлення як особистості, є гарантом її суверенного розвитку, міжнародного визнання й основою всіх демократичних перетворень та процесів, що в ній відбуваються та мають своєю головною метою зростання добробуту всіх і кожного.

Прикро визнавати за факт, але аналіз результатів діяльності спеціальних урядових та неурядових органів, установ та організацій, що діють у державі з метою захисту прав дитини, підтверджує формальність більшості процесів у цьому напрямку. У Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, визнається ця обставина та акцентується увага на тому, що сьогодні в Україні існує проблема відсутності єдиної узгодженої системи реалізації та захисту прав дітей, не враховуються кращі інтереси та думки дитини під час прийняття рішень, які її стосуються, нерозв'язаними є питання забезпечення належного рівня доступу до освіти тощо. Тому держава в особі її посадових осіб повинна усвідомлювати важливість захисту прав дитини й визначати своїм пріоритетом створення сприятливого середовища для виховання, навчання, розвитку дитини та ефективної системи забезпечення реалізації її прав, свобод та законних інтересів. Подальшого вдосконалення потребує не лише національне законодавство у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини, а й сама інституційна складова механізму держави, яка безпосередньо повинна забезпечувати реалізацію всієї сукупності таких нормативно-правових актів.

Загальним питанням правового захисту прав дитини присвячено чимало праць. За цією проблематикою працювали такі вітчизняні та

зарубіжні науковців, як К.Б. Левченко, Л.І. Миськів, Н.В. Крестовська, С.М. Гусаров, О.П. Угровецький, В.М. Гаращук, Р.А. Сербин, О.М. Бандурка, А.Т. Комзюк, О.О. Юхно, Л.В. Могілевський, О.І. Безпалова, О.П. Гетманець, М.В. Даньшин, О.В. Джафарова, В.П. Захаров, В.О. Малярова, О.І. Миколенко, О.М. Музичук, В.В. Назаров, І.А. Петрова, О.В. Пчеліна, В.Д. Пчолкін, О.Ю. Салманова, О.Ю. Синявська, Д.В. Сімонович, В.В. Сокурєнко, Р.Л. Степанюк, Р.В. Шаповал, В.В. Шендрик, І.В. Цибуліна, Р.М. Опацький, М.П. Перепелиця, О.В. Бутько, В.В. Кулапов, І.Г. Гараніна, В.І. Абрамов, А.В. Сазонова, О.В. Хохідра, В.Н. Закопирін, А.В. Дакал, О.А. Селіванова, О.С. Андрєєва, Н.М. Малярчук, Л.Л. Мєхрішвілі, Т.С. Микуліна, С.О. Биков, О.О. Татаринцева, Ю.М. Фролов, О.В. Заяць, Т.М. Чапурко, О.В. Максимєнко, І.О. Бандурка, Б.І. Андрусишин, В.М. Синьов, Н.М. Онопольська, В.В. Кірюхін, О.М. Юнусова, Н.В. Лєсько, Г.О. Горбова, С.С. Бойко, М.Ю. Шамрін, В.В. Дзюбан, П.І. Люблінський, О.В. Федосова, Е.В. Костіна, Т.Ю. Новікова, Н.В. Ортинська та ряд інших.

Загальний аналіз монографічних, періодичних та аналітичних джерел інформації з тематики захисту прав дитини дає можливість стверджувати, що, незважаючи на широкий спектр досліджень із зазначеної проблематики, в цілому питання аналізу адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, визначення механізмів та гарантій їх правового забезпечення сьогодні залишаються нерозв'язаними. Суттєві зміни в структурі центральних та територіальних органів виконавчої влади, очевидна недосконалість чинного законодавства в цій сфері, а також поява нових завдань у діяльності спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації зумовлюють необхідність подальшого розроблення наукових засад визначення адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Таким чином, необхідність покращення сучасної політики і удосконалення стратегії держави, які спрямовані на подальшу розбудову національних механізмів захисту прав дитини, їх адаптацію до міжнародних вимог і стандартів, з одного боку, та відсутність відповідних системних наукових досліджень з цієї проблематики – з іншого, зумовлюють актуальність комплексного монографічного дослідження особливостей адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених

постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, пп. 2.1, 2.2, 2.4, 2.8 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, пп. 1.2, 2.1, 2.3, 2.5, 2.15 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), в рамках науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189), «Правоохоронна функція Української держави» (номер державної реєстрації 0113U008192) й «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу наявних наукових підходів, а також чинного вітчизняного й міжнародного законодавства і практики його застосування визначити сутність та особливості адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні і розробити напрямки його подальшого вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:

- з'ясувати сутність та особливості прав дитини як об'єкта правового захисту та визначити роль адміністративного права в його реалізації;
- охарактеризувати міжнародні стандарти захисту прав дитини як основу їх захисту на вітчизняному рівні;
- сформулювати дефініцію поняття та визначити систему адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні;
- виокремити та охарактеризувати етапи становлення системи правового захисту прав дитини в Україні;
- визначити поняття та охарактеризувати структуру механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні;
- узагальнити адміністративно-правові засоби захисту прав дитини в Україні та охарактеризувати їх види;
- виокремити юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні;
- визначити види суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, охарактеризувати їх завдання та функції;

- з’ясувати компетенцію та повноваження основних суб’єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні;
- визначити форми та методи діяльності суб’єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні;
- окреслити завдання та функції Національної поліції України щодо захисту прав дитини;
- встановити компетенцію та повноваження окремих підрозділів органів Національної поліції щодо захисту прав дитини;
- запропонувати напрями вдосконалення форм та методів діяльності органів Національної поліції щодо захисту прав дитини;
- узагальнити зарубіжний досвід захисту прав дитини та визначити можливості його використання в Україні;
- надати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні;
- визначити напрями оптимізації системи та діяльності суб’єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність сучасних загальних і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість здійснити аналіз сучасного стану адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Зокрема, у роботі за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено загальний понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Для з’ясування правової природи, ролі та значення механізмів адміністративно-правового захисту прав дитини було використано порівняльно-правовий метод (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 5.1). Соціологічний та метод документального аналізу використовувалися для аналізу та узагальнення емпіричної інформації за темою дослідження та визначення недоліків адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні (підрозділи 1.1, 3.2, 3.3, 4.2). Методи класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний застосовано для характеристики суб’єктів та окремих складових механізму адміністративно-правового захисту прав дитини (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 4.2, 4.3). За допомогою спеціально-юридичного, статистичного та структурно-логічного методів досліджено сучасний стан захисту прав дитини в Україні (підрозділи 1.1, 1.4, 4.1). Порівняльно-правовий та компаративний

методи використовувалися для дослідження зарубіжного досвіду правового захисту прав, свобод та законних інтересів дитини (підрозділи 1.2, 5.1), окреслення напрямків удосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні та оптимізації системи й діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини (підрозділи 5.2, 5.3).

Дисертаційне дослідження виконане з урахуванням напрацювань фахівців з філософії, соціології, психології, педагогіки, загальної теорії держави і права, трудового, кримінального, адміністративного, конституційного, цивільного, господарського, міжнародного права, інших галузевих правових наук, які стосуються характеристики прав дитини, забезпечення їх реалізації та захисту.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України, законів України «Про охорону дитинства» та «Про Національну поліцію» й інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які визначають засади правового забезпечення та захисту прав дитини. Дисертант звертався також до міжнародних стандартів у сфері гарантування та забезпечення прав дитини. Інформаційну й емпіричну основу дослідження склали узагальнення практики реалізації та захисту прав дитини.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що робота є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити сутність та особливості адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, що дозволило запропонувати шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні та сформулювати напрями оптимізації системи й діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, обґрунтувати низку нових концептуальних положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань. Основні з них такі:

вперше:

- сформульовано визначення поняття адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, під якими запропоновано розуміти врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів державної влади щодо застосування правових форм та методів, спрямованих на протидію негативним впливам, забезпечення, реалізацію та відновлення у разі порушення прав, свобод і законних інтересів дитини в межах, визначених компетенцією цих

суб'єктів;

- надано конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні, зокрема щодо прийняття законів України «Про Уповноваженого з прав дитини», «Про державне соціальне страхування осіб, які не досягли повноліття» та Ювенального кодексу України;

- доведено необхідність та доцільність запровадити адміністративну відповідальність посадових осіб за неналежне виконання міжнародних зобов'язань, що надасть можливість не тільки забезпечити реалізацію міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини, але й поширювати її на інші сфери суспільних відносин;

- сформульовано новий термін «неналежне поводження з дитиною», під яким слід розуміти нездатність батьків або осіб, що їх замінюють, забезпечувати мінімальний догляд за розвитком дитини, у результаті чого порушується її фізичний, розумовий чи емоційний стан або виникає загроза такого погіршення, та запропоновано передбачити адміністративну відповідальність за такі дії;

- обґрунтовується можливість звільнення неповнолітнього від адміністративної відповідальності за участі ювенального медіатора, що надасть можливість розвантажити суди, розв'язати питання щодо задоволення матеріальної чи моральної шкоди потерпілого та перетворити каральну функцію адміністративно-деліктного законодавства стосовно неповнолітнього на виховну;

удосконалено:

- розуміння поняття системи адміністративно-правового захисту прав дитини, що є сукупністю адміністративно-правових норм та механізмів, які у взаємній єдності спрямовані на утвердження, забезпечення та гарантування прав, свобод та законних інтересів дитини;

- визначення механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, під яким запропоновано розуміти складну універсальну систему, що постала як взаємна єдність суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини, дії яких скоординовані у визначеному законом порядку, відповідних засобів адміністративно-правового впливу та юридичних гарантій, які забезпечують реалізацію захисту прав дитини;

- визначення адміністративно-правових засобів захисту прав дитини в Україні, які пропонується розуміти як сукупність правових норм, явищ і дій, що в системній єдності та при реальному використанні сприяють захисту прав, свобод і законних інтересів дитини;

- визначення поняття юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини, які слід розуміти як сукупність нормативно закріплених організаційно-правових дій, форм і заходів, що перебувають у єдності й утворюють механізм правового впливу, за допомогою якого держава забезпечує якісну реалізацію та захист суб'єктивних прав дитини;

- порядок реалізації уповноваженими підрозділами Національної поліції України своїх повноважень в умовах законодавчої невизначеності, що передбачає можливість діяти в рамках дискреційних повноважень;

- систему заходів запобігання та протидії правопорушенням у сфері статевої свободи та недоторканності малолітньої чи малолітнього, враховуючи позитивний зарубіжний досвід;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції щодо вдосконалення структури механізму адміністративно-правового захисту прав дитини, яка має відображати його внутрішню будову та взаєморозміщення і взаємодію структурних елементів, що включають в себе такі три основні ланки: 1) суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини, які залежно від обсягів повноважень діють на рівні держави або на рівні міжнародної спільноти; 2) засоби адміністративно-правового захисту прав дитини, що сприяють реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини; 3) юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини, що підтверджують наявність прав, свобод і законних інтересів дитини та юридичну можливість їх якісного правового забезпечення і захисту;

- концепція формування дієвого апарату органів державної влади спеціальної компетенції, діяльність яких буде зводитись виключно до забезпечення, реалізації та захисту прав дитини;

- пропозиції щодо доцільності виокремлення ювенального права у самостійну галузь права;

- перспективи розвитку ювенальної медіації як у справах, які передбачають кримінальну відповідальність, так і в справах про адміністративні правопорушення;

- пропозиції щодо утворення Єдиного автоматизованого державного реєстру дітей, у якому будуть акумулюватися дані про дітей за різними категоріями, наприклад, ті, які опинилися без батьків та потребують усиновлення; ті, які перебувають у складних життєвих обставинах; ті, які вчинили правопорушення тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції і висновки становлять як

науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблемних питань розвитку правового забезпечення та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини (*акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 20.03.2019 р.*);

- у правотворчості – у ході розробки та внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, які закріплюють правові засади реалізації й гарантування прав дитини (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики та соціальних наук від 15.03.2019 р.*);

- у правозастосовній діяльності – для покращення застосування норм законодавства у сфері захисту прав дитини уповноваженими суб'єктами, окремими посадовими особами та громадськістю (*акт впровадження ГУ НП в Харківській області від 07.08.2019 р.*);

- у освітньому процесі – при проведенні занять з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Превентивна робота поліції», «Захист та дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції» і «Протидія насильству в сім'ї», підготовці освітніх програм, навчальних і практичних посібників, підручників, курсів лекцій (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 06.03.2019 р.*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: «Харківський національний університет внутрішніх справ у системі підготовки кадрів України» (Харків, 2014), «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» (Харків, 2016), «Актуальні питання організації та розвитку наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності в Україні» (Харків, 2016), «Сучасні проблеми адміністративного права і процесу» (Харків, 2017), «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» (Wolomin, Republic of Poland, 2018), «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (Запоріжжя, 2018), «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (Штутгарт, Німеччина, 2018), «Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики» (Харків, 2019), «Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України» (Харків, 2019), «Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні»

(Маріуполь, 2019), «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (Харків, 2019).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в одноособовій монографії, у двадцяти одній статті, опублікованих у наукових фахових виданнях, з них 6 статей у зарубіжних періодичних виданнях, в одинадцяти тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження та складається зі вступу, п'яти розділів, поділених на шістнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 402 сторінки. Список використаних джерел містить 402 найменування і займає 45 сторінок, додатки розміщено на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, указується зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, апробація дисертаційної роботи, структура дисертації та загальна кількість публікацій.

Розділ 1 «Методологічні засади адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» складається з чотирьох підрозділів, у яких з'ясовано сутність і особливості прав дитини як об'єкта правового захисту та визначено роль адміністративного права в його реалізації, охарактеризовано міжнародні стандарти захисту прав дитини; сформульовано поняття та систему адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, а також визначено етапи його становлення.

У *підрозділі 1.1 «Права дитини як об'єкт правового захисту та роль адміністративного права в його реалізації»* обґрунтовано позицію з приводу того, що права дитини, з огляду на її вік та розумовий розвиток, характеризуються своїми особливостями: по-перше, вони не можуть бути повною мірою реалізовані дитиною самостійно; по-друге, їм властивий спеціальний державний механізм захисту та гарантування; по-третє, вони мають свою правову регламентацію; по-четверте, вони характеризуються наявністю спеціальних режимів реалізації та забезпечення (при наявності особливого стану дитини); по-п'яте, вони забезпечують більш м'яку процедуру застосування юридичної відповідальності по відношенню до неповнолітнього. Усі ці обставини обумовлюють специфіку та

необхідність адміністративно-правового захисту прав дитини.

Порівняно такі правові категорії як «правова охорона» та «правовий захист», де під правовою охороною прав дитини запропоновано розуміти врегульовану нормами права організаційно-правову діяльність, яка здійснюється органами державної влади, громадськістю та окремими громадянами щодо захисту гарантованих державою прав, свобод і законних інтересів дитини в будь-якій сфері суспільних відносин. У свою чергу правовий захист прав дитини визначено як універсальну, нерозривну єдність правового регулювання та діяльності представників інституційного апарату, що спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини, їх відновлення в разі порушення та недопущення протиправних дій у майбутньому.

Доведено, що норми адміністративного права покладені в основу як формування правового статусу неповнолітнього, так і побудови механізму реалізації та захисту його прав уповноваженими суб'єктами із можливістю застосовувати відповідні заходи впливу.

У підрозділі 1.2 *«Міжнародні стандарти захисту прав дитини як основа їх захисту на вітчизняному рівні»* систематизовано основні ідеї та положення універсальних міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав дитини. В рамках проведеної роботи досліджено Женевську декларацію прав дитини (1924 р.), Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (Перша Женевська конвенція) (1949 р.), Конвенцію про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (Друга Женевська конвенція) (1949 р.), Женевську конвенцію про поводження з військовополоненими (Третя Женевська конвенція) (1949 р.), Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни (Четверта Женевська конвенція) (1949 р.) та додаткові протоколи до них, Декларацію прав дитини (1959 р.), Конвенцію про права дитини (1989 р.) та додаткові протоколи до неї, Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 р.), Віденську декларацію (1993 р.).

Були також відзначені Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.), Міжнародний пакт про громадські й політичні права (1966 р.), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і добробуту дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновленні на національному й міжнародному рівнях (1986 р.) й ряд інших, не менш

значущих нормативних документів, які вплинули на формування внутрішньої політики кожної держави-учасниці, зокрема України, з урахуванням основних потреб дитини.

Окрему увагу було приділено тим міжнародним нормативно-правовим актам, які регламентують правовий статус неповнолітніх правопорушників, а саме: Мінімальним стандартним правилами ООН, що стосуються відправлення здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») (1985 р.), Керівним принципам запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рійдські керівні принципи) (1990 р.), Правилам ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.).

Відзначено, що важливого значення для правового забезпечення прав дитини на національному рівні набула імплементація впродовж 2001-2010 рр. нормативно-правових актів, прийнятих: а) Радою Європи. Це Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996 р.), Конвенція про кіберзлочинність (2001 р.), Конвенція щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.), Конвенція про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007 р.); б) Європейським Союзом – Хартія Європейського Союзу про основні права (2000 р.); в) Міжнародною організацією праці – Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.).

Акцентовано увагу на деяких регіональних міжнародних нормативно-правових актах, а саме на Угоді про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав з питань повернення неповнолітніх у держави їх постійного проживання та рекомендаціях Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав «Про захист дитинства в державах-учасницях Співдружності Незалежних Держав» (2002 р.).

Наголошено на тому, що мають місце випадки невиконання Україною зобов'язань перед міжнародною спільнотою і потребують подальшої ратифікації ряд інших важливих документів та договорів у сфері захисту прав дітей.

У підрозділі 1.3 «Поняття та система адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» сформульовано визначення адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, під яким слід розуміти врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів державної влади щодо застосування правових форм та методів, спрямованих на протидію негативним впливам, забезпечення, реалізацію та відновлення у разі порушення прав, свобод і законних інтересів дитини в межах, визначених компетенцією цих суб'єктів. Додатково була визначена мета функціонування системи

адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, яка полягає в необхідності створення таких умов розвитку дитини, використовуючи всю варіативність заходів та засобів адміністративно-правового впливу, у яких би повноцінно забезпечувалися її права, свободи та законні інтереси.

Під системою адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні запропоновано розуміти сукупність адміністративно-правових норм та механізмів, які у взаємній єдності спрямовані на утвердження, забезпечення й гарантування прав, свобод і законних інтересів дитини. Сформульовано її загальні та спеціальні ознаки. Так, до загальних ознак були віднесені наступні: 1) адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні реалізується широким колом уповноважених на те органів та осіб, які мають статус як державних (урядових), так і приватних (неурядових); 2) система адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні регламентується великою кількістю вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актів, які мають різну юридичну силу; 3) наукова обґрунтованість системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 4) адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні застосовується у випадках невиконання або неналежного виконання її суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів; 5) ретроспективність і перспективність заходів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 6) оперативність і динамічність адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 7) різноманітність форм та методів забезпечення адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 8) адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні забезпечується заходами адміністративного примусу. Перелік таких ознак не є вичерпний і може бути основою подальшої наукової роботи у сфері розвитку прав людини/дитини. Характерним для спеціальних ознак є те, що вони властиві виключно системі адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Ними є: 1) інтегрованість та адаптованість системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, що проявляється у виробленні власних процесів і шляхів захисту, але при цьому зберігається нерозривна єдність із загальноправовою системою захисту прав людини; 2) наявність спеціального об'єкта (дитини), на який спрямовано адміністративно-правовий захист та весь його механізм; 3) наявність спеціального механізму системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 4) адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні виступає обов'язком держави, який сформувався внутрішніми та зовнішніми факторами (зобов'язаннями); 5) специфічність форм та

методів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні; 6) система адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні одночасно охоплює правотворчу, правореалізаційну та правоохоронну сферу діяльності держави; 7) масштабність системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, що проявляється в управлінському впливі на всі сфери суспільних відносин у державі, де залучені діти; 8) посилений контроль та постійний моніторинг (у тому числі громадський) за забезпеченням адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

У підрозділі 1.4 «Становлення системи правового захисту прав дитини в Україні» проведено дослідження становлення системи правового захисту прав дитини в Україні надало можливість дійти висновку, що саме за рахунок поступального впливу громадськості на формування державної політики, права дитини повноцінно набули свого юридичного змісту та законодавчого закріплення.

Сформульовано десять етапів становлення системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. На першому етапі, який визначено як дохристиянський період, лише відображається положення дитини в суспільстві. Характерною обставиною цієї доби було те, що до моменту хрещення Русі дитина розглядалася як невід'ємна складова родини, тобто правового статусу дитини в суспільстві як такого не існувало. Другий етап дає можливість дослідити якість забезпечення прав дитини в період існування Київської Русі. Особливість цього етапу полягає в дуалістичній природі норм. Це було і звичаєве право, яке залишилося в спадок із часів язичництва, і церковні норми, які почали поширюватися територією Київської Русі після її хрещення. Тому правовий статус дитини також мав неоднозначний характер. Дитина могла розглядатися і як суб'єкт права, і як об'єкт купівлі-продажу. На третьому етапі система захисту прав дитини реалізовувалася при поширенні на території України влади Литви та Польщі. Із позитивного було виокремлено те, що, по-перше, у Великому князівстві Литовському в правовому регулюванні опіки спостерігалися принципи захисту інтересів дитини, по-друге, еволюція норм щодо охорони життя дитини була свідченням гуманізації права та усвідомлення цінності дитини як особливого суб'єкта суспільних відносин. Але одночасно із цим правові норми Литовських Статутів підтримували авторитет батьків. Четвертий етап відображає забезпечення прав дитини в імперську добу. Особливість його полягає в тому, що в цей період починає формуватися соціальна функція держави, яка проявлялась у вихованні й забезпеченні прав дітей та

стала основою їх правового захисту. У дореволюційний період, що став п'ятим етапом розвитку системи адміністративно-правового захисту прав дитини, правам дітей приділялась особлива увага. Досліджується правова позиція А. Левенстіма, К. Вентцеля та В. Куфаєва щодо захисту та забезпечення прав дитини. Саме в цей період вводиться поняття державної охорони дитинства та формулюється поняття «дитячого права». Шостий етап відображає забезпечення прав дитини у період становлення Української Радянської Соціалістичної Республіки. Основний зміст правового статусу дитини цього періоду полягає в тому, що права дитини повноцінно набувають свого юридичного змісту та законодавчого закріплення. Сьомий етап присвячено дослідженню порядку забезпечення прав дитини в період Другої світової війни. Характерним для нього було те, що в першу чергу влада намагалася зберегти життя дитині, а вже потім говорити про забезпечення та захист її прав. Здійснюються перші спроби впровадження процесу деінституалізації на території України, основна мета якого полягає в тому, щоб дитина зростала в сімейному оточенні, що є більш прийнятним для її фізичного та духовного розвитку. В післявоєнний період – восьмий етап – права дитини розглядалися в контексті розвитку сімейного законодавства. Після проголошення незалежності України захист прав дітей деякий час був не актуальним, оскільки спочатку потрібно було розв'язувати загальнодержавні питання правонаступництва в політичній та економічній сферах. Зрештою Україна ратифікувала цілу низку міжнародних конвенцій та інших міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей, а в 2001 р. було прийнято Закон України «Про охорону дитинства», спрямований на забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток та виховання її в сімейному оточенні. Цей етап був позначений як дев'ятий етап розвитку системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Останній етап – десятий – відображає сучасний стан речей щодо захисту прав дитини в державі.

Розділ 2 «Механізм адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» складається з трьох підрозділів, які присвячено дослідженню структури механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, систематизації адміністративно-правових засобів захисту прав дитини в Україні та виокремленню юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та структура механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні»*

встановлено, що будь-яким механізмом є складна система взаємоузгоджених та взаємодіючих елементів, об'єднаних реалізацією одного процесу, спрямованого на досягнення єдиної спільної конкретно-визначеної мети, яка одночасно виступає елементом більш складної системи. Тому механізм адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні визначено як складну універсальну систему, що постала як взаємна єдність суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини, дії яких скоординовані у визначеному законом порядку, відповідних засобів адміністративно-правового впливу та юридичних гарантій, які забезпечують реалізацію захисту прав дитини. До складу структурних елементів такого механізму, виходячи зі змісту поняття, були включені: 1) суб'єкти адміністративно-правового захисту прав дитини; 2) засоби адміністративно-правового захисту прав дитини; 3) юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини.

Здійснено класифікацію суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини на тих, що реалізують свої повноваження на вітчизняному рівні, та тих, які діють на міжнародному рівні. Акцентується увага на тому, що до складу суб'єктів міжнародного рівня входять як урядові, так і неурядові організації.

Аргументовано позицію, що вітчизняний рівень суб'єктів, які входять до складу механізму адміністративно-правового захисту прав дитини включає в себе центральні органи виконавчої влади, регіональні або територіальні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також недержавні органи, організації та громадськість. Паралельно виділено органи державної влади загальної компетенції, для яких захист прав дитини є одним з напрямків роботи, проте не основним (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України тощо); органи державної влади спеціальної компетенції, які спеціально створені для того, щоб забезпечувати захист прав дитини (Уповноважений Президента України з прав дитини, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України тощо); громадські формування/органи/організації, які не наділені державно-владними повноваженнями у сфері захисту прав дитини, але були створені спеціально для реалізації та захисту її прав (Ла Страда-Україна, Всеукраїнська Фундація «Захист Прав Дітей», Українська Мережа за Права Дитини тощо).

У підрозділ 2.2 «Адміністративно-правові засоби захисту прав дитини в Україні: поняття та види» акцентується увага на тому, що правові засоби адміністративного захисту прав дитини в Україні є

ключовими ланками, що забезпечують цілісність права в його структурно-інструментальному розумінні, оскільки між усіма правовими засобами простежується єдність та зв'язок, який утворює комплекс, правову узгодженість, по суті, механізм, що продуктивно та результативно діє у сфері захисту прав дитини. Тому адміністративно-правові засоби захисту прав дитини в Україні запропоновано розуміти як сукупність правових норм, явищ і дій, що в системній єдності та при реальному використанні сприяють захисту прав, свобод і законних інтересів дитини. До них були віднесені: акти державного управління; міжнародні приписи або договори; адміністративний примус; сама діяльність уповноважених суб'єктів, яка забезпечується наявністю в них відповідного адміністративно-правового статусу з чітко визначеним колом прав та обов'язків у сфері захисту прав дитини; можливість звернення до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів делегованих повноважень, міжнародних інституцій та їх посадових осіб; допомога та сприяння інститутів громадянського суспільства у сфері захисту прав дитини; активна правова позиція дітей, їх батьків та осіб, що їх замінюють, у взаємодії з органами публічної адміністрації.

Виокремлено особливості адміністративно-правових засобів захисту прав дитини. Ними є: 1) імперативність засобів захисту, що дає можливість реально застосувати заходи адміністративного впливу та примусу; 2) системність засобів адміністративно-правового захисту, що дає можливість уповноваженим суб'єктам оптимально їх застосовувати для більш якісного захисту прав, свобод та законних інтересів дитини; 3) публічність засобів захисту, що виражається в управлінні та організаційно-правовому впливі органів державної влади на упорядкування суспільних відносин з метою захисту прав їх учасників; 4) обов'язковість настання певних юридичних наслідків у сфері захисту прав людини/дитини; 5) розгалуженість системи нормативно-правового забезпечення застосування адміністративно-правових засобів захисту прав людини/дитини, що включає в себе акти державного управління різної юридичної сили; 6) наявність широкого кола суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, які уповноважені застосовувати адміністративно-правові засоби захисту прав людини/дитини; 7) відображення та нормативне закріплення адміністративно-правових можливостей уповноважених суб'єктів діяти у сфері захисту прав людини.

У підрозділі 2.3 *«Юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні»* наголошується на тому, що зміст юридичних гарантій не можна зводити тільки до нормативного

забезпечення реалізації й захисту прав, свобод та законних інтересів дитини. Вони також пов'язані з закріпленням і регламентацією організаційної роботи органів державної влади та їх посадових осіб.

Сформульовано визначення юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини, під якими запропоновано розуміти сукупність нормативно закріплених організаційно-правових дій, форм і заходів, що перебувають у єдності та утворюють механізм правового впливу, за допомогою якого держава забезпечує якісну реалізацію й захист суб'єктивних прав дитини.

Здійснено класифікацію юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні за такими підставами: 1) у залежності від сфери дії юридичні гарантії були поділені на міжнародні, вітчизняні, регіональні та місцеві; 2) у залежності від сфери суспільних відносин, які вони забезпечують, запропоновано їх класифікувати на ті, що забезпечують природні права дитини, трудові права, права у сфері освіти, права у сфері охорони здоров'я, права у сфері моралі, права у сфері соціального захисту та реабілітації, житлові права тощо; 3) у залежності від суб'єкта реалізації юридичних гарантій адміністративно-правового захисту їх було класифіковано на ті, що забезпечуються державою, міжнародними урядовими інституціями, парламентом, урядом, центральними та регіональними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами делегованих повноважень; 4) у залежності від темпоральних показників (часових рамок) юридичні гарантії були поділені на невизначені в часі та ті, що мають чітко визначені терміни реалізації; 5) у залежності від змісту юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини можуть бути представлені: актом органу державного управління або приписом, організаційно-правовими діями уповноважених суб'єктів, нормативно-правовими заходами.

Додатково були виокремлені ознаки юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини. Ними є: 1) нормативна визначеність та закріпленість; 2) внутрішня єдність та змістова спрямованість на захист прав дитини; 3) нерозривна єдність із завданнями державної політики у сфері захисту прав дитини; 4) варіативність форм вираження; 5) забезпеченість примусовою силою держави; 6) організаційно-правове та практичне спрямування їх реалізації; 7) суб'єктивна визначеність та темпоральність.

Розділ 3 «Суб'єкти адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» складається з трьох підрозділів, присвячених виокремленню суб'єктів адміністративно-правового захисту прав

дитини в Україні, характеристики їх функцій і завдань, дослідженню компетенції й повноважень основних суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні та визначенню форм і методів їх діяльності.

У підрозділ 3.1 «Види суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, їх завдання та функції» встановлено, що на всіх рівнях організації державної влади немає єдності в реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини, оскільки координація та взаємодія, які прописані в нормативному порядку, не здійснюються на правозастосовному рівні. Окрім цього, відсутність чітко визначених норм відповідальності уповноважених суб'єктів робить процедуру здійснення щодо них контролю та моніторингу малоефективною, оскільки немає заходів впливу на ці суб'єкти.

З'ясовано, що суб'єкти адміністративно-правового захисту прав дитини в залежності від обсягів повноважень діють на рівні держави та на рівні міжнародної спільноти. Зі свого боку вітчизняний рівень суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини включає центральний рівень, регіональний або територіальний рівень та місцевий рівень, до якого, зокрема, віднесені органи місцевого самоврядування та територіальні громади, а також недержавні органи, організації та громадськість. Констатовано, що міжнародний та вітчизняний рівень суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини включає в себе як органи загальної компетенції, так і органи спеціальної компетенції.

Акцентується увага на тому, що практична діяльність територіальних органів виконавчої влади «не встигає» за ходом реформ, які відбуваються майже в усіх сферах суспільних відносин. Це призводить до того, що в процесі переформатування та реорганізації багато питань залишаються непоміченими. З часом вони накопичуються і їх розв'язання стає просто фізично неможливим. Тому наголошується на тому, що оптимізація державного апарату та основних напрямків його діяльності має бути поступальною, виваженою та скоординованою. При формуванні нормативно-правової бази суб'єкти владних повноважень мають враховувати потреби та ресурси виконавців.

У підрозділі 3.2 «Компетенція та повноваження основних суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» встановлено, що суб'єкти спеціальної компетенції у визначених законодавством межах наділені: 1) установчими повноваженнями; 2) повноваженнями у сфері здійснення моніторингу та аналізу щодо забезпечення прав дитини; 3) повноваженнями у сфері застосування

заходів адміністративного примусу; 4) представницькими повноваженнями; 5) повноваженнями у сфері забезпечення взаємодії.

При аналізі компетенції та повноважень суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні було з'ясовано, що, по-перше, на сьогодні в державі створено велику кількість суб'єктів, уповноважених на реалізацію, забезпечення та захист прав дитини, що призводить до хаотизації цих процесів; по-друге, оптимальними шляхами вирішення цієї проблеми було обрано оптимізацію організаційно-структурної побудови органів державної влади у сфері захисту прав дитини, а також систематизацію законодавства у сфері захисту прав дитини з чітким його розподілом на норми матеріального (узагальнення та закріплення прав дітей у різних сферах суспільних відносин) і процесуального (закріплення повноважень суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини й порядку їх реалізації) права; по-третє, мають бути вироблені та вжиті заходи щодо підвищення кваліфікації суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини; по-четверте, обґрунтовано пропозицію про необхідність вироблення й нормативного закріплення оптимальних шляхів забезпечення взаємодії та координації всіх суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини; по-п'яте, у рамках компетенції уповноважених суб'єктів запропоновано передбачити юридичну відповідальність за невиконання міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав дитини, а в рамках компетенції всіх інших органів державної влади юридичну відповідальність за відмову в сприянні суб'єктам адміністративно-правового захисту прав дитини в реалізації їх повноважень.

У підрозділі 3.3 *«Форми та методи діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні»* визначено, що формами діяльності уповноважених суб'єктів щодо захисту прав дитини є зовнішній вираз конкретних дій управлінського характеру, які спрямовані на забезпечення і захист прав, свобод та законних інтересів дитини, а методами є визначені нормами чинного законодавства певні прийоми, засоби і способи впливу державно-владного характеру, необхідні й достатні для здійснення регулюючого впливу норм адміністративного права на поведінку підвідомчих суб'єктів.

Встановлено, що суб'єкти адміністративно-правового захисту прав дитини в процесі реалізації наданих їм повноважень використовують правові та організаційні форми управлінської діяльності. Основними правовими формами були визначені: видання адміністративних актів; здійснення юридично значущих дій; укладення адміністративних

договорів. Акцентовано увагу на тому, що існують певні винятки в реалізації правових форм здійснення державної влади, оскільки консультативно-дорадчі органи наділені усіченими владними повноваженнями. До організаційних форм управлінської діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини були віднесені різного роду дії, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням, та будь-які інші організаційні дії, які не тягнуть за собою настання юридичних наслідків.

Методи переконання, які передбачають заходи роз'яснювального, виховного, профілактичного та організаційного характеру, визначено найбільш поширеними методами управлінської діяльності серед суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини. Застосування заходів примусу розглядається як винятковий метод, який може бути реалізований уповноваженими на те особами органів державної влади в тих випадках, коли були використані всі перелічені вище засоби переконання, проте не забезпечили необхідного результату.

Розділ 4 «Національна поліція України як суб'єкт захисту прав дитини в Україні» складається з трьох підрозділів і присвячений комплексному аналізу завдань і функцій Національної поліції України щодо захисту прав дитини, дослідженню компетенції та повноважень окремих підрозділів органів Національної поліції України щодо захисту прав дитини, а також формулюванню основних напрямків удосконалення форм та методів їх діяльності.

У підрозділі 4.1 «Завдання та функції Національної поліції України щодо захисту прав дитини» встановлено, що завдання та функції Національної поліції України щодо захисту прав дитини є конкретно визначеними державою напрямками роботи поліцейських, які є необхідними і достатніми для захисту прав, свобод і законних інтересів дитини. Особливість таких завдань і функцій полягає в тому, що вони походять як із загальних нормативно-правових актів, які поширюються на всіх без винятку працівників поліції (наприклад, Закони України «Про Національну поліцію», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»), так і зі спеціальних актів законодавства, орієнтованих винятково на уповноважені підрозділи органів Нацполіції (наприклад, накази МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», «Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України»).

Встановлено, що основними завданнями органів Національної

поліції у сфері захисту прав дитини є наступні: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона та захист прав дитини; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги неповнолітнім; 5) забезпечення взаємодії. Для реалізації поставлених завдань працівники органів Національної поліції здійснюють функції у сферах соціального захисту, профілактики та протидії протиправним діям.

Підкреслюється, що завдання та функції формують основну мету створення органів Національної поліції та розкривають зміст їх діяльності, який полягає у служінні суспільству шляхом забезпечення охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, підтриманні публічної безпеки і порядку.

Наголошується на тому, що функції Національної поліції та спеціально уповноважених її підрозділів у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини не є вичерпаними. Їх обсяг залежить як від правотворчої діяльності органів публічного управління, так і від взаємодії з іншими органами державної влади. Проте домінуюча роль все ж таки відведена функціям профілактичного спрямування.

У підрозділі 4.2 «Компетенція та повноваження окремих підрозділів органів Національної поліції щодо захисту прав дитини» детально досліджуються права та обов'язки підрозділів ювенальної превенції органів Нацполіції та приймальників-розподільників для дітей органів Нацполіції як спеціально уповноважених підрозділів у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини. Окрема увага була також присвячена повноваженням дільничних офіцерів поліції та працівникам патрульної служби.

Встановлено, що компетенція спеціально уповноважених підрозділів органів Національної поліції України поширюється на сфери: запобігання та протидії домашньому насильству; профілактики кримінальних та адміністративних правопорушень; забезпечення та реалізацію поліцейського піклування; профілактичного обліку дітей; розшуку та встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла; протидії дитячій безпритульності; взаємодії з іншими уповноваженими органами державної влади та місцевого самоврядування; соціального патронату щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі тощо.

Наголошується на тому, що обсяг повноважень спеціально уповноважених підрозділів органів Національної поліції України має вдосконалюватися відповідно до вимог міжнародних стандартів роботи з неповнолітніми, а будь-які прояви дублювання функцій між загальними та спеціальними органами державної влади мають бути

нівельовані.

Підкреслюється, що взаємодія працівників органів ювенальної превенції Національної поліції України з навчальними закладами має стати пріоритетним напрямом профілактики правопорушень серед неповнолітніх, який надасть можливість безпосередньо формувати в дітей шанобливе ставлення до своїх однолітків та інших членів соціуму, а також виховувати їх відповідно до вимог та потреб громадянського суспільства.

Акцентовано увагу на тому, що приймальники-розподільники для дітей є необхідними інституціями у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини, проте мають бути сформовані та гарантовані належні умови перебування неповнолітніх у таких закладах не лише «на папері», а в реальних умовах місця і часу, оскільки на сьогодні існує ціла низка прогалин у їх роботі, а саме: а) правові: 1) недосконалість норм чинного законодавства, яке регламентує діяльність приймальників-розподільників для дітей; 2) відсутність процесуальних норм, які б забезпечували механізм реалізації матеріальних норм; 3) неврегульованість окремих сфер роботи приймальників-розподільників для дітей; 4) «незастосовуваність» окремих положень норм чинного законодавства або нехтування ними; б) матеріально-технічні: 1) неналежне обладнання приміщень для дітей; 2) відсутність необхідної матеріально-технічної бази; шкільні підручники застарілі або взагалі відсутні; 3) занедбаність двориків для прогулянок; відсутність покриття для захисту від атмосферних опадів; засміченість територій; 4) порушення стандартів організації харчування; 5) невідповідність умов перебування вихованців у приймальниках-розподільниках сучасним вимогам та стандартам; в) організаційні: 1) низька організація індивідуальної профілактичної та виховної роботи з дітьми; 2) наявні умови тотальної ізоляції; г) кадрові: 1) неуккомплектованість штатів приймальників-розподільників для дітей; 2) брак психологів та медичних працівників; 3) неналежна забезпеченість умов праці співробітників приймальників-розподільників для дітей тощо.

У підрозділі 4.3 «*Напрями вдосконалення форм та методів діяльності органів Національної поліції щодо захисту прав дитини*» констатовано, що застосування форм та методів діяльності органів Національної поліції дозволяє поліцейським повною мірою реалізувати їх повноваження.

Доведено, що в умовах сьогодення зовнішній вираз адміністративної діяльності поліції у сфері захисту прав дитини має базуватися на принципі координації як усередині самої структури, так

і з усіма іншими уповноваженими суб'єктами. Те саме стосується й методів роботи поліції.

Основними напрямками вдосконалення форм та методів діяльності органів Національної поліції України визначено наступні: 1) в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 р. № 1044, закріпити увесь перелік об'єктів, з якими уповноважені працювати співробітники ювенальної превенції; 2) для кожної матеріальної норми у зазначеній вище Інструкції, яка закріплює завдання співробітників Нацполіції, прописати процесуальні норми, які б регламентували алгоритм дій правоохоронців при виконанні цих завдань з тим, щоб не виникало подвійних стандартів у діяльності працівників підрозділів ювенальної превенції; 3) в умовах законодавчої невизначеності дозволити уповноваженим підрозділам Національної поліції діяти в рамках дискреційних повноважень; 4) при взаємодії з неповнолітніми, їх батьками та особами, що їх замінюють застосовувати метод переконання, примус використовувати виключно як крайній захід.

Розділ 5 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» складається з трьох підрозділів і присвячений питанням вивчення зарубіжного досвіду захисту прав дитини, виробленню шляхів удосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні й оптимізації системи та діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

У підрозділі 5.1 «Зарубіжний досвід захисту прав дитини та можливості його використання в Україні» наголошується на тому, що форми захисту прав дитини в кожній країні формуються по-різному, що обумовлюється економічним, політичним, соціально-культурним розвитком кожної окремої країни, її участю в міжнародних урядових та неурядових організаціях, виконанням взятих на себе зобов'язань у результаті участі в цих договорах тощо. Тому було підтверджено той факт, що під впливом як внутрішньодержавних, так і зовнішніх факторів формується політика держави щодо захисту прав дитини.

Констатовано, що Україна є, по суті, зовсім молодою державою, тому говорити про досконалий розвиток нормативно-правового регулювання у сфері захисту прав дитини зарано. В контексті викладеного наголошено на важливості вивчення та дослідження позитивного міжнародного досвіду розвинутих держав світу щодо соціально-правового, кримінально-правового, адміністративно-правового захисту прав дитини і, враховуючи вітчизняне

законодавство, інституційну складову та культурно-історичний розвиток нашої держави, на впровадженні його в правореалізаційну сферу.

Дослідження проведено оптимальним шляхом, враховуючи обсяги дисертації, тому розглянуто міжнародний досвід окремих держав, які є яскравими представниками ліберальної (США, Англія), консервативної (Німеччина, Франція) та соціал-демократичної (Фінляндія, Швеція) моделей розвитку суспільства. Результатом дослідження ліберальної моделі стало: поглиблення інтересу щодо вивчення інформаційних можливостей держави та утворення Єдиного державного центру обміну інформацією щодо зниклих дітей; вивчення можливостей та встановлення доцільності закріплення правового статусу за плодом, який перебуває в утробі матері. Консервативна модель може бути прикладом у поширенні діяльності неурядових організацій щодо захисту прав дитини; формуванні розгалуженої системи соціальних виплат дітям для задоволення їх природних потреб та розширення соціальних послуг. Досвід держав соціал-демократичної моделі може слугувати яскравим взірцем для впровадження в Україні загальнодержавного соціального страхування неповнолітніх; здійснення соціально-психологічного супроводження та обслуговування сімей тощо.

У *підрозділі 5.2 «Удосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні»* спочатку перераховуються досягнення, а потім указуються недоліки нормативно-правового регулювання захисту прав дитини в Україні.

Акцентовано увагу на позитивних аспектах введення в дію Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та недоторканності малолітньої чи малолітнього. Наводиться досвід упровадження такої практики в зарубіжних державах. Окрема увага була приділена різним способам та заходам протидії вказаним злочинам у США, Великобританії, Франції, Німеччині, Данії, Швеції, Польщі, Норвегії, Естонії, Канаді, Ізраїлі, Казахстані та Росії.

Запропоновано закріпити в нормах чинного законодавства адміністративну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання посадовими особами умов міжнародних договорів.

Сформульовано поняття «неналежного поведіння з дитиною», під яким запропоновано розуміти нездатність батьків або осіб, що їх замінюють, забезпечувати мінімальний догляд за розвитком дитини, у результаті чого порушується її фізичний, розумовий чи емоційний стан або виникає загроза такого погіршення, за що пропонується передбачити адміністративну відповідальність. Необхідність

закріплення цього положення в нормах чинного адміністративно-деліктного законодавства обумовлюється, зокрема, характером наслідків, які виникають у результаті неналежного поводження з дитиною, оскільки частина перша статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення цього не передбачає. Наслідками, відповідно, були визначені порушення фізичного, розумового чи емоційного стану дитини або виникнення загрози такого погіршення.

Досліджено перспективи впровадження процесу медіації у справах про адміністративні правопорушення та обґрунтовано можливість звільнення неповнолітнього від адміністративної відповідальності за участі ювенального медіатора, що надасть можливість розвантажити суди, вирішити питання щодо задоволення матеріальної чи моральної шкоди потерпілого, перетворити каральну функцію адміністративно-деліктного законодавства стосовно неповнолітнього на виховну.

Наголошено на необхідності розробки й введення в дію Ювенального кодексу України та запропоновано його орієнтовну структуру.

У підрозділі 5.3 *«Напрями оптимізації системи та діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні»* перераховано цілий ряд проблемних питань у діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Це, зокрема, відсутність механізму координації та моніторингу діяльності державних органів, установ і закладів, недержавних організацій, що здійснюють заходи з профілактики правопорушень серед дітей; відсутність статистичних обліків за ознакою статі, що негативно впливає на здійснення профілактики правопорушень та реабілітацію дітей; відсутність ефективної практики розроблення і затвердження програм профілактичної роботи, що передбачають загальні вимоги до профілактики, змісту такої роботи, моніторингу тощо; відсутність дієвих механізмів роботи з вразливими групами дітей, які з різних причин перебувають у сфері дії юстиції щодо дітей; неузгодженість між уповноваженими суб'єктами принципів і цілей профілактики правопорушень серед дітей, ролі кожного в її здійсненні та ступеня залучення, розуміння підходів, спрямованих на сприяння зменшенню кількості правопорушень, що базуються на наявному досвіді, у тому числі міжнародному; зменшення кількості суб'єктів, що надають соціальні послуги, зокрема послуги соціальної профілактики тощо.

За результатами аналізу проведеної роботи щодо розв'язання зазначених вище питань було систематизовано основні напрями оптимізації системи та діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. Основні з них такі: 1) утворити

ефективний та якісний механізм захисту прав дитини та забезпечити його функціонування; 2) здійснити реформування інтернатних закладів; 3) створити необхідні і достатні умови для забезпечення дітей рівним доступом до життєво важливих послуг медичного, соціального, психологічного характеру тощо; 4) упровадити ефективну систему правосуддя щодо неповнолітніх, урахувавши позитивний міжнародний досвід; 5) упровадити дієвий механізм міжвідомчої координації дій щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх; 6) удосконалити систему підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, залучених до виконання профілактичних та корекційних програм серед неповнолітніх; 7) активізувати роль територіальної громади у вирішенні питань забезпечення прав дітей в умовах децентралізації та ряд інших.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – визначення змісту, сутності та особливостей адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі.

У ході дослідження з'ясовано, що правовий статус дитини являє собою складну систему, яка є похідною від системи загальноправового статусу людини й відображає місце дитини в правовому полі її життєдіяльності та у взаємозв'язках з навколишнім світом і державою. До основних елементів правового статусу дитини були віднесені: правосуб'єктність дитини, наявність громадянства, державні гарантії реалізації прав, свобод та законних інтересів.

Установлено, що норми адміністративного права становлять основу формування механізму реалізації та захисту прав дитини в Україні, оскільки: а) адміністративне право є похідним від конституційного права, отже, його норми спрямовані на уточнення й роз'яснення основних конституційних положень, що регламентують статус та основні права дитини; б) норми адміністративного права спрямовані на врегулювання виконавчо-розпорядчої діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту; в) норми адміністративного права спрямовані на охорону та захист прав, свобод та законних інтересів дитини; г) загальнообов'язковість та імперативність норм адміністративного права дають можливість чітко й неухильно реалізовувати державну політику відносно дітей, адже виконання норм адміністративного права гарантується і

забезпечується силою державного впливу аж до примусу; д) норми адміністративного права є нормами-гарантіями реалізації взаємних прав і обов'язків між дитиною та державою.

Охарактеризовано міжнародні стандарти захисту прав дитини та доведено, що вони становлять основу їх захисту на вітчизняному рівні. Акцентовано увагу на тому, що Україна є учасницею великої кількості міжнародних договорів у сфері захисту прав дитини, а тому дуже важливо забезпечити виконання та реалізацію взятих нею зобов'язань.

Визначено поняття адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, під яким запропоновано розуміти врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів державної влади щодо застосування правових форм та методів, спрямованих на протидію негативним впливам, забезпечення, реалізацію та відновлення у разі порушення прав, свобод і законних інтересів дитини в межах, визначених компетенцією цих суб'єктів.

Охарактеризовано етапи становлення системи правового захисту прав дитини в Україні. Ними визначено такі: 1) забезпечення прав дитини в дохристиянський період; 2) забезпечення прав дитини в період існування Київської Русі; 3) забезпечення прав дитини при поширенні на території України влади Литви та Польщі; 4) забезпечення прав дитини в імперську добу; 5) забезпечення прав дитини в дореволюційний період; 6) забезпечення прав дитини в період становлення Української Радянської Соціалістичної Республіки; 7) забезпечення прав дитини в період Другої світової війни; 8) забезпечення прав дитини в післявоєнний період; 9) забезпечення прав дитини в незалежній Україні; 10) сучасний етап захисту прав дитини.

Визначено поняття механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, під яким запропоновано розуміти складну універсальну систему, що постала як взаємна єдність суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини, дії яких скоординовані у визначеному напрямку, відповідних засобів адміністративно-правового впливу та юридичних гарантій, які забезпечують реалізацію захисту прав дитини. Сформульоване визначення відображає саму структуру механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, тобто він складається з суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини, які в залежності від обсягів повноважень діють на рівні держави або на рівні міжнародної спільноти, засобів адміністративно-правового захисту прав дитини, що сприяють реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини, юридичних гарантій адміністративно-

правового захисту прав дитини, що підтверджують наявність прав, свобод і законних інтересів дитини та можливість їх правового забезпечення і захисту.

Узагальнено адміністративно-правові засоби захисту прав дитини в Україні, зокрема вдосконалено їх поняття та охарактеризовано види. Так, до системи засобів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні віднесено: а) акти державного управління; б) міжнародні приписи або договори; в) адміністративний примус; г) саму діяльність уповноважених суб'єктів, яка забезпечується наявністю в них відповідного адміністративно-правового статусу з чітко визначеним колом прав та обов'язків у сфері захисту прав дитини; д) можливість звернення до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів делегованих повноважень, міжнародних інституцій та їх посадових осіб; е) допомогу та сприяння інститутів громадянського суспільства у сфері захисту прав дитини; є) активну правову позицію дітей, їх батьків та осіб, що їх замінюють, у взаємодії з органами публічної адміністрації.

Виокремлено юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні та здійснено їх класифікацію для більш зручного застосування. Так, у залежності від сфери дії юридичні гарантії поділяються на міжнародні, вітчизняні, регіональні, місцеві; у залежності від сфери суспільних відносин, які вони забезпечують, запропоновано їх класифікувати на ті, що забезпечують природні права дитини, трудові права, права у сфері освіти, права у сфері охорони здоров'я, права у сфері моралі, права у сфері соціального захисту та реабілітації, житлові права тощо; у залежності від суб'єкта реалізації юридичних гарантій адміністративно-правового захисту їх варто класифікувати на ті, що забезпечуються державою, міжнародними урядовими інституціями, парламентом, урядом, центральними та регіональними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами делегованих повноважень; у залежності від темпоральних показників (часових рамок) юридичні гарантії варто класифікувати на невизначені в часі та ті, що мають чітко визначені терміни реалізації; у залежності від змісту юридичні гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини можуть бути представлені актом органу державного управління або приписом, організаційно-правовими діями уповноважених суб'єктів, нормативно-правовими заходами.

Здійснено класифікацію суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, охарактеризовано їх функції та

завдання. Наголошено на тому, що необхідно здійснити критичний аналіз чисельності та штатів центрального й територіальних апаратів органів виконавчої влади, що здійснюють захист прав дитини, а також переглянути їх функції, завдання й повноваження в процесі взаємодії та координації.

На вітчизняному рівні запропоновано в законодавчому порядку розширити обсяг повноважень омбудсмена, у тому числі у сфері реалізації контрольних функцій, а також доповнити чинне законодавство положеннями, які б деталізували та уточнювали його адміністративно-правовий статус, зокрема закріплювали його юридичну відповідальність.

Доведено, що суб'єкти адміністративно-правового захисту прав дитини у ході реалізації наданих їм повноважень використовують правові (видання адміністративних актів, здійснення юридично значущих дій, укладення адміністративних договорів) та організаційні (різного роду дії, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням, та будь-які інші організаційні дії, які не тягнуть за собою настання юридичних наслідків) форми управлінської діяльності. Наголошено на тому, що є винятки в реалізації правових форм здійснення державної влади, оскільки консультативно-дорадчі органи наділені усіченими владними повноваженнями.

Окреслено завдання та функції Національної поліції України щодо захисту прав дитини. При цьому акцентовано увагу на тому, що функції Національної поліції та спеціально уповноважених її підрозділів у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини не є вичерпними. Їх обсяг, оптимізація та розвиток залежать як від правотворчої діяльності органів публічного управління, так і від взаємодії поліцейських з іншими органами державної влади.

Установлено, що спеціально уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України, на які покладено завдання забезпечувати захист та охорону прав дитини, є підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України, що включають центральні та територіальні органи, а також приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції України.

Доведено, що форми і методи діяльності органів Національної поліції України перебувають на стадії трансформації. В умовах сьогодення зовнішній вираз адміністративної діяльності поліції у сфері захисту прав дитини має базуватися на принципі координації як всередині самої структури, так і з іншими уповноваженими суб'єктами. Те саме було сказано й про методи роботи поліції. Незважаючи на збережену домінуючу позицію імперативних методів,

тобто методів владних приписів, вони набувають іншої орієнтації, оскільки змінюється саме значення публічного інтересу. Якщо раніше він передбачав собою лише волю і потреби держави, то сьогодні це є сукупність інтересів людей, суспільства і держави в цілому. Тому ті способи упорядкування суспільних відносин, які застосовуються правоохоронцями, мають базуватися більше на переконанні, а не на примусі. Останній повинен застосовуватися виключно в крайніх випадках, коли інші методи правового регулювання були вичерпані й не надали позитивного результату, а правам, свободам та законним інтересам дитини продовжує загрозовувати небезпека.

Вивчено зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення прав дитини окремих держав, які є яскравими представниками ліберальної, консервативної та соціал-демократичної моделі розвитку суспільства. Цими державами було обрано США, Англію, Німеччину, Францію, Фінляндію та Швецію.

Сформульовано цілий ряд пропозицій до Кодексу України про адміністративні правопорушення, які включають: закріплення адміністративної відповідальності посадових осіб за неналежне виконання міжнародних зобов'язань; упровадження адміністративної відповідальності батьків або осіб, що їх замінюють, за неналежне поводження з дитиною; можливість звільнення неповнолітнього від адміністративної відповідальності за участі ювенального медіатора тощо.

Сформульовано основні напрями оптимізації системи та діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, що передбачають, по-перше, утворення сприятливого середовища для виховання, навчання, розвитку дитини та ефективної системи забезпечення реалізації її прав, по-друге, удосконалення державного механізму забезпечення адміністративно-правового захисту прав дитини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Коломоець Н.В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.

Статті в наукових фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав:

2. Коломоець Н.В. Роль адміністративного права в механізмі реалізації захисту прав дитини в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 2 (53) С. 37–41.
3. Коломоець Н.В. Місцеві державні адміністрації як суб'єкти

адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні (на прикладі Харківської обласної державної адміністрації). *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 66–70.

4. Коломоєць Н.В. Міжнародні стандарти як основа захисту прав дитини на національному рівні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (70). С. 100–106.

5. Коломоєць Н.В. Права дитини як об'єкт правової охорони держави / Н.В. Коломоєць, П.В. Коломоєць. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 29–34.

6. Коломоєць Н.В. Загальнодержавна програма з освіти у сфері прав людини як елемент механізму адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 192–195.

7. Коломоєць Н.В. Повноваження освітнього омбудсмена у сфері захисту прав дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 173–176.

8. Коломоєць Н.В. Зміст та сутність системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2018. № 34. С. 26–29.

9. Коломоєць Н.В. Вплив окремих громадських діячів на розвиток прав дитини в період до та після національно-демократичної революції. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. № 81. С. 72–77.

10. Коломоєць Н.В. Механізм адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Приватне та публічне право*. 2018. № 4. С. 45–49.

11. Kolomoiets N. The main types of activity forms of the subjects of administrative protection of children rights in Ukraine. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2018. № 4. P. 123-127.

12. Коломоєць Н.В. Основные направления либеральной, консервативной и социал-демократической модели государственной политики отдельных западных стран в сфере защиты прав детей. *Право и закон*. 2018. № 4. С. 131–137.

13. Коломоєць Н.В. Компетенція окремих підрозділів органів Національної поліції України щодо захисту прав дитини. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 7. С. 123–128.

14. Коломоєць Н.В. «Правовий захист» та «правова охорона» в системі заходів адміністративно-правового забезпечення прав дитини в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1. Том 3. С. 134–138.

15. Коломоєць Н.В. Формування визначення «правового статусу

дитини» у працях окремих вітчизняних та зарубіжних дослідників. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 6. Т. 2 С. 178–183.

16. Коломоєць Н.В. Сучасні форми та методи діяльності органів Національної поліції у сфері захисту прав дитини. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 8. С.175–182.

17. Коломоєць Н.В. Приймальники-розподільники для дітей: основні виклики сьогодення. *Право і безпека*. 2019. № 1 (72). С. 41–46.

18. Коломоєць Н.В. Особливості та система засобів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 1 (35). С. 86-90.

19. Коломоєць Н.В. Основные формы деятельности субъектов административно-правовой защиты прав ребенка в Украине. *Legea si Viata*. 2019. № 3 (327). С. 61-65.

20. Коломоєць Н.В. Зміст юридичних гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. Вип. 1. Ч. 1. С. 60–65.

21. Коломоєць Н.В. Субъекты административно-правовой защиты прав ребенка в Украине. *Власть и общество (История, Теория, Практика)*. 2019. № 1 (49). Т.2. С. 98–108.

22. Коломоєць Н.В. Основні завдання органів Національної поліції України щодо захисту прав дитини в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 94–97.

Матеріали науково-практичних конференцій:

23. Коломоєць Н. В. Провідні напрямки кадрового та соціально-виховного супроводження навчального процесу // Харківський національний університет внутрішніх справ у системі підготовки кадрів України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 26 верес. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2014. С. 205–208.

24. Коломоєць Н. В. Система адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні // Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 93–94.

25. Коломоєць Н. В. Зміст та значення науково-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання // Актуальні питання організації та розвитку наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності в Україні: збірник

тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (30 серпня 2016 року) С. 197-199.

26. Коломоєць Н.В. Забезпечення прав дитини в контексті реалізації правоохоронної діяльності органами Національної поліції України // Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми адміністративного права і процесу» (м. Харків, 30 червня 2017р.) / Харків, 2017. С. 132-135.

27. Коломоєць Н.В. Особливості системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні // International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» Wolomin, Republic of Poland, 19–20 October 2018. Volume 5. Wolomin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 151–154.

28. Коломоєць Н.В. Юридична природа та класифікація гарантій адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні // Міжнародна науково-практична конференція «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 21-22 грудня 2018 р.) / Запоріжжя, 2018. С. 40-42.

29. Коломоєць Н.В. Перспективи розвитку законодавчого закріплення правового статусу Уповноваженого Президента України з прав дитини // IV Міжнародна наукова конференція «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (м. Штутгарт, Німеччина, 28 грудня 2018 р.) / Штутгарт, 2018. С.50–54.

30. Коломоєць Н.В. Особливості застосування методів державного управління суб'єктами адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні // XIX Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики» (м. Харків, 19 квітня 2019 р.) / Харків, 2019. С. 471–474.

31. Коломоєць Н.В. Основні напрямки взаємодії органів ювенальної превенції Національної поліції України і закладів освіти // Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України: зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квітня 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 132–133.

32. Коломоєць Н.В. Перспективи розвитку адміністративно-деліктного законодавства у сфері захисту прав дитини // Міжнародна науково-практична конференція «Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні» (м. Маріуполь, 22 травня 2019 р.) / Маріуполь, 2019. С.434–436.

33. Коломоєць Н.В. Перспективи розвитку ювенального законодавства в Україні // I Всеукраїнська науково-практична

конференція «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 21 червня 2019 р.) / Харків, 2019. С.164–166.

АНОТАЦІЯ

Коломоєць Н.В. **Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні.** – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2019.

У дисертації сформульовано поняття та розкрито значення адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. З'ясовано сутність та особливості прав дитини як об'єкту правової охорони, а також визначено роль адміністративного права в їх реалізації. Охарактеризовано основні міжнародні стандарти захисту прав дитини та розглянуто їх як правову основу нормотворчої діяльності на вітчизняному рівні. Сформульовано поняття системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні та здійснено її періодизацію. Удосконалено визначення поняття «механізм адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» та визначено його структуру. Систематизовано адміністративно-правові засоби захисту прав дитини в Україні та виокремлено юридичні гарантії такого захисту. Узагальнено та здійснено класифікацію суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні, охарактеризовано їх функції та завдання. З'ясовано компетенцію та повноваження основних суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні та визначено основні форми й методи їх діяльності. Окреслено завдання та функції Національної поліції України щодо захисту прав дитини. Встановлено компетенцію та повноваження окремих підрозділів органів Національної поліції щодо захисту прав дитини та запропоновано напрями вдосконалення форм та методів їх діяльності. Досліджено зарубіжний досвід захисту прав дитини та визначено можливості його використання в Україні. Наведено конкретні пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини в Україні, а також сформовано основні напрями оптимізації системи та діяльності суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, права дитини, механізм захисту, засоби захисту, юридичні гарантії, форми та методи діяльності, уповноважені суб'єкти, ювенальне законодавство,

превенція, компетенція та повноваження.

АННОТАЦИЯ

Коломоец Н.В. Административно-правовая защита прав ребенка в Украине. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2019.

В диссертации сформулировано понятие и раскрыто значение административно-правовой защиты прав ребенка в Украине. Под ней автор предлагает понимать урегулированную нормами административного права деятельность уполномоченных органов государственной власти по обеспечению и реализации прав, свобод и законных интересов ребенка в рамках, определенных компетенцией этих субъектов.

Установлены сущность и особенности прав ребенка как объекта правовой охраны, а также определена роль административного права в их реализации. Охарактеризованы основные международные стандарты защиты прав ребенка и рассмотрены как правовая основа нормотворческой деятельности на государственном уровне.

Сформулировано понятие системы административно-правовой защиты прав ребенка в Украине и осуществлена ее периодизация. Усовершенствовано определение понятия «механизм административно-правовой защиты прав ребенка в Украине». Под ним автор понимает сложную универсальную систему, которая предусматривает собой взаимное единство субъектов административно-правовой защиты прав ребенка, действия которых скоординированы в определенном направлении, соответствующих средств административно-правового воздействия и юридических гарантий, обеспечивающих реализацию защиты прав ребенка. В результате чего были систематизированы административно-правовые средства защиты прав ребенка в Украине и выделены юридические гарантии такой защиты.

В систему средств административно-правовой защиты прав ребенка в Украине были включены: а) акты государственного управления; б) международные предписания или договора; в) административное принуждение; г) сама деятельность уполномоченных субъектов, которая обеспечивается наличием у них соответствующего административно-правового статуса с четко

определенным кругом прав и обязанностей в сфере защиты прав ребенка; д) обращение в органы государственной власти, органы местного самоуправления, органы делегированных полномочий, международные организации и к их должностным лицам; е) помощь и содействие институтам гражданского общества в сфере защиты прав ребенка; ё) активная правовая позиция детей, их родителей и лиц, их заменяющих, при взаимодействии с органами публичной администрации.

Были обобщены и классифицированы субъекты административно-правовой защиты прав ребенка в Украине, охарактеризованы их функции и задачи. Определены также компетенция и полномочия основных субъектов административно-правовой защиты прав ребенка в Украине и установлены основные формы и методы их деятельности.

Сформулированы задачи и функции Национальной полиции Украины по защите прав ребенка. Установлена компетенция и полномочия отдельных подразделений органов Национальной полиции по защите прав ребенка и предложены основные направления совершенствования форм и методов их деятельности.

Исследован зарубежный опыт защиты прав ребенка отдельных государств, которые являются яркими представителями либеральной (США, Англия), консервативной (Германия, Франция) и социал-демократической (Финляндия, Швеция) модели развития общества, а также определены рамки возможностей его использования в Украине.

Приведены конкретные предложения по совершенствованию нормативно-правового обеспечения защиты прав ребенка в Украине, а также сформированы основные направления оптимизации системы и деятельности субъектов административно-правовой защиты прав ребенка в Украине.

Ключевые слова: административно-правовая защита, права ребенка, механизм защиты, средства защиты, юридические гарантии, формы и методы деятельности, уполномоченные субъекты, Ювенальное законодательство, превенция, компетенция и полномочия.

SUMMARY

Kolomoiets N.V. Administrative and Legal Protection of Children Rights in Ukraine – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2019.

The author of the dissertation has formulated the concept and has

revealed the significance of administrative and legal protection of children rights in Ukraine. The essence and specific features of children rights as an object of legal protection have been determined; and the role of administrative law in their realization has been determined. The main international standards for the protection of children rights have been characterized; and they have been considered as the legal basis for normative activity at the national level. The concept of the system of administrative and legal protection of children rights in Ukraine has been formulated; and its periodization has been carried out. The author has improved the definition of the “mechanism of administrative and legal protection of children rights in Ukraine” and has defined its structure. Administrative and legal means of protecting children rights in Ukraine have been systematized; and legal guarantees of such protection have been singled out. The classification of subjects of administrative and legal protection of children rights in Ukraine has been generalized; their functions and tasks have been characterized. The competence and authorities of the main subjects of administrative and legal protection of children rights in Ukraine have been clarified; and the main forms and methods of their activity have been defined. The tasks and functions of the National Police of Ukraine in regard to the protection of children rights have been outlined. The competence and authorities of certain units of the National Police in protecting children rights have been established; and directions for improving the forms and methods of their activity have been offered. International experience of protecting children rights has been researched; and the possibilities of its application in Ukraine have been determined. Specific propositions on improving the regulatory framework for the protection of children rights in Ukraine have been presented, as well as the main directions for the optimization of the system and activity of the subjects of administrative and legal protection of children rights in Ukraine have been formed.

Key words: administrative and legal protection, children rights, mechanism of protection, means of protection, legal guarantees, forms and methods of activity, authorized subjects, juvenile legislation, prevention, competence and authorities.

Підписано до друку 22.08.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.